

SU-İ ZAN, DEDİKODU, GIYBET VE TOPLUMSAL ZARARLARI

Dr. Sadık Eraslan

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

İmtihan yeri olan dünyada insanlar iyi ve güzel şeylerle karşılaşabilecekleri gibi kötü ve çirkin şeylerle de karşılaşabilirler. Her iki halde de insan imtihan halindedir. Öte yandan insan, dünyada iyi veya kötü, hayır veya şer bütün yaptıklarından ahirette sorgulanacaktır. Müslümanların da bu inanç ve bilinç içerisinde olmaları gerekir.

Müslüman için kişisel ve toplumsal hayatta iyilik ve kötülüğün ölçüsü ise, Allah ve Resul'ünün emir ve yasaklarıdır.

Ferde ve topluma zararlı olan davranışlar arasında da su-i zan, dedikodu, arkadan çekiştirme ve gıybet en ön sırada gelir.

"*Su-i zan*"; bir insan hakkında kötü zanda bulunmaktır.

"*Dedi-kodu*"; bir insanın gıyabında ileri geri konuşmak, kesin bilgiye dayanmayan ve kişinin aleyhine olan sözler söylemek, insanları çekiştirmektir

"*Gıybet*"; bir kişinin gıyabında hoşlanmayacağı şeyleri söylemektir.

Bu davranışları dinimiz yasaklamış ve günah saymıştır.

Kur'an ve hadislerde bu huylar ile ilgili şiddetli uyarılar vardır. Zira bu tür davranışların zararı, sahibi ile sınırlı kalmaz aksine toplumu daha fazla etkiler.

Dedikodu ve gıybet cinsinden olan davranışlar birden fazla kişiler arasında gerçekleştiğinden, zamanla dalgalanıp toplumun önemli bir kesimine yayılır. Bu da çoğu zaman, taraflar arasında önlenmesi çok güç fitne, kavga ve kalıcı düşmanlıklara yol açar. Böylece bulaşıcı hastalıklar gibi fitne-fesadın toplum içerisinde yayılmasına sebep olur. Bu yüzden Yüce Rabbimiz ve Peygamber efendimiz, su-i zannı, dedi-kodu ve gıybeti yasaklamış ve Müslümanların bunlardan sakınmalarını istemiştir.

Şimdi konuyu ayet ve hadisler ışığında biraz daha açmaya çalışalım.

SU-İ ZAN

Cenabı Hak, konu ile ilgili ayette şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ

مِيتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

"Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir"¹

Ayette sû-i zan ve gıybet açıkça yasaklanmakta; sû-i zannın günah, gıybet etmenin ölü bir insanın etini yemek mesabesinde olduğu ifade edilmektedir. Bu itibarla Müslüman kendisiyle aynı inancı paylaşan Müslüman kardeşi hakkında sû-i zan değil hüs-ü zan beslemelidir. Zira iman, ahlâk ve kardeşlik bunu gerektirir. Müslüman'ın, Müslüman kardeşi hakkında iyi düşünmesi ve ona güvenmesi hem dininin ve hem de insanlığın gereğidir. Ancak bir kişi hakkında iyi düşünmek ve ona güvenmek, onun olumsuz davranışlarına karşı gereken tedbirlerin alınmasına engel teşkil etmez. Bu, herkes için geçerli ve hatta gerekli bir kuraldır. İman sahibi olduğundan dolayı Müslüman kardeşimize güvendiğimiz ve hakkında kötü düşünmediğimiz gibi, nefis sahibi olduğumuzdan dolayı da hiçbirimizin garanti altında olmadığı da hatırdan çıkarılmamalıdır. Onun için hüs-ü zan ile tedbir veya bir nebze

¹ Hucûrat, 49/12.

itimatsızlık birbirine zıt hususlar gibi de düşünülmemelidir. Nitekim Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'-de şöyle buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصِحِّحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾

"Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın"²

Müslümanın diğer Müslüman kardeşi hakkındaki düşüncesinin ve özellikle hüsn-ü zannının ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan şu hadis-i şerif çok dikkat çekicidir:

Abdullah ibn Âmr (bin el-As) (r.a.) şöyle buyurur:

"Ben Hz. Peygamber'in Kâbe'yi tavaf ettiğini ve (tavaf esnasında) şöyle söylediğini gördüm":

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ وَيَقُولُ « مَا أَطْيَبِكَ وَأَطْيَبَ رِيحِكَ مَا أَعْظَمَكَ وَأَعْظَمَ

حُرْمَتِكَ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لِحُرْمَةِ الْمُؤْمِنِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ حُرْمَةً مِنْكَ مَالِهِ وَدَمِهِ وَأَنْ تَنْظُنَّ بِهِ إِلَّا خَيْرًا » .

"(Ey Kabe!) Sen ne güzelsin ve senin kokun ne güzeldir. Senin azametine ve senin kutsallığının azametine hayranım. Muhammed'in canı (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki, müminin hürmeti Allah katında senin hürmetinden şüphesiz daha büyüktür. Müminin malı, kanı ve hakkında hüsn-i zanda bulunma kutsallığı (seninkinden üstündür).³

Bu hadis-i şerifte Peygamberimiz, Müslüman hakkında hüsn-ü zanda bulunmanın önemini vurgulamaktadır. Zira bir insanın iyi veya kötü olarak bilinmesi aynı zamanda onun şeref ve haysiyeti gibi manevi şahsiyetini teşkil eden hususları da ilgilendirmekte olup, yerine göre en az mal ve can kadar önem kazanmaktadır. Onun için Peygamberimiz diğer bir hadis-i şeriflerinde konuyu şöyle ifade buyurmaktadır:

Ebu Hureyre(r.a.) anlatıyor:

"Rasulullah (s.a.s.) buyurdular ki:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا تَجَسَّسُوا » .

"Zandan sakının, zira zan, sözlerin en yalanıdır..."⁴

Bu hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.) su-i zannı, en sevmediği ve yasakladığı davranışlardan olan yalancılıkla ilişkilendirmektedir. Bu da, su-i zannın bir Müslüman için ne kötü bir huy olduğunun açık bir delilidir.

Hadisin devamında Peygamberimiz zanna ilâve olarak Müslümanları şu konularda uyarmaktadır:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَنَافَسُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ

اللَّهِ إِخْوَانًا » .

"(Ey Müslümanlar!) Tecessüs etmeyin, haber koklamayın, (haksız yere) rekabet etmeyin, birbirinizi haset etmeyin, birbirinize kin tutmayın, birbirinize sırt çevirmeyin, ey Allah'ın kulları! Allah'ın emrettiği şekilde kardeş olun."⁵

² Hucurât,49/6.

³ Ibn-i Mace, Fiten 2.

⁴ Ebu Davud, Edeb, 48.

⁵ Müslim, Birr ve Sıla, 28.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَنَاجَشُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا. الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ. التَّقْوَى هَاهُنَا». وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ «بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ»

Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu mahrum bırakmaz, onu tahkir etmez. Kişiye şer olarak Müslüman kardeşini tahkir etmesi yeterlidir. Her Müslümanın diğer Müslümana malı, kanı ve ırzı haramdır. Allah sizin suretlerinize ve kalıplarınıza bakmaz, fakat kalplerinize ve amellerinize bakar. Takva şuradadır."⁶

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ» .

Hz. Peygamber (a.s.) eliyle göğsünü işaret etti. "Sakın ha! Birbirinizin satışı üzerine satış yapmayın. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun. Bir Müslüman'ın kardeşine, üç günden fazla küsmesi helal olmaz."⁷

Peygamberimizin burada özellikle Müslüman'ın ırzı, namusu ve malının dokunulmaz oluşu ile şekillerin, renklerin ve dış görünüşün değil İhlasın, takvanın ve imanın önemine vurgu yapmıştır. Bu hususun, su-i zan ve gıybet ile ilgisi vardır. Çünkü insanlar genellikle önce kalplerinde birbirleri hakkında su-i zanda bulunur, daha sonra bunun dedikodusunu yaparak arkadan çekiştirirler ve böylece Kur'an-ı Kerim ve hadislerde çok çirkin bir davranış olarak anlatılan gıybet fiilini işlemiş olurlar.

GIYBET

Gıybeti Hz. Peygamber şu şekilde tarif etmektedir:

Ebu Hüreyre (r.a)'den rivayete göre, Peygamberimiz (s.a.s.)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «أَتَدْرُونَ مَا الْغِيْبَةُ». قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ» .

فِيلَ أَفْرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ قَالَ «إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدِ بَهْتَهُ» .

"Gıybet nedir bilir misiniz? diye sordu. Ashap, "Allah ve Resülü daha iyi bilir" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz s.(a.s.), "Kardeşini onun hoşlanmadığı bir vasıf ile zikir ve tavsif etmendir" buyurmuştur.

"Kardeşimde dediğim vasıf varsa ne buyurursunuz?" denilmesi üzerine Peygamberimiz (a.s.), "Eğer dediğin sıfat kardeşinde varsa işte o zaman gıybet olur. Yoksa ona bühtan ve iftira etmiş olursun"⁸ buyurmuştur.

Halk arasında bu hadiste de geçtiği gibi, gıybetin bazen yanlış anlaşıldığı ve gerçek olan olayları dile getirmenin gıybet sayılmayacağı düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir. Peygamberimizin bu hadis-i şerifi, gıybetin ne olduğunu açıkça ortaya koyduğundan böyle bir yanlış anlaşılmaya mahal bırakılmamaktadır.

Peygamberimiz (a.s.), diğer bir hadis-i şerifinde gıybet eden insanları bir bakıma kınamakta ve gıybetin Cenab-ı Hak tarafından dünyada iken dahi nasıl karşılıksız bırakılmayacağını şu şekilde ifade etmektedir:

Ebu Berze el-Eslemî (r.a)'den Hz. Peygamber (s.a.s.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

⁶ Buhari, Nikâh, 45, Edeb, 57, 58.

⁷ Müslim, Birr, 28-34.

⁸ Müslim, Edeb, 70, No: 2589.

قَالَ صَبَدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُنْبَرِ فَنَادَى بِصَوْتٍ رَفِيعٍ فَقَالَ « يَا مَعْشَرَ مَنْ قَدْ أَسْلَمَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يُفِضِ الْإِيمَانَ إِلَى قَلْبِهِ لَا تُؤَدُّوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تُعَيِّرُوهُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنْ تَتَّبَعَ عَوْرَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ تَتَّبَعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ وَمَنْ تَتَّبَعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ وَلَوْ فِي جَوْفِ رَحْلِهِ »

"Ey dilleriyle iman edip fakat kalbine iman girmemiş olan topluluk! Müslümanların gıybetini yapmayınız, onların ırz ve namuslarının peşine düşüp kusurlarını ortaya koymaya çalışmayınız.

Kim Müslümanların kusurlarını araştırıp ortaya çıkarırsa, Allah da onun kusurlarını ortaya çıkarır. Allah kimin kusurlarını ortaya çıkarmak isterse onu, evinin içerisinde dahi rezil eder.⁹

Zira beşer ve kul olarak her insanın az çok kusuru vardır. Kusursuz kul olmaz. Önemli olan, insanın kusurlu olduğunun idrakinde olması ve bir an evvel tövbe edip pişman olmasıdır. Yüce Allah ve onun peygamberi hatasını gizlemeye çalışan insanların hatasının ortaya çıkarılmasını istemezler. Onun için Hz. Peygamber (s.a.s.), bu konuda şöyle buyurmaktadır:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الْآخِرَةِ وَمَنْ سَتَرَ عَلَى مُسْلِمٍ سِتْرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ »

"...Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını karşılırsa Allah da onun ihtiyacını karşılar. Kim Müslüman'ı bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da onun kıyamet sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Kim bir Müslümanın kusurunu örtüp gizlerse, Allah da Kıyamet günü onun bir kusurunu örtüp gizler"¹⁰.

Burada Hz. Peygamber (s.a.s.), "**Örtme**" konusunu mutlak bırakmıştır. Bu sebeple ilim adamları: "Bedenini örtmek, ayıbını örtmek, ihtiyacını gidermek, gıybetini yapmamak suretiyle kusurlarını örtmek vs." diye her çeşit örtmeyi anlamışlardır. Buna göre, Müslümanın diğer Müslüman kardeşlerinin her yönden eksik ve kusurlarını örtmesi, gıybetini yaparak etrafa yaymaması İslâmî bir görevidir. Çünkü Müslüman, Müslümana faydalı olur; ona zarar vermez. Bu konuda da Peygamberimizin ortaya koyduğu ölçüye bakmalıyız:

Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَأَمْرِهِ مَنْ أَمَنَهُ النَّاسُ عَلَى دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ »

"(Kamil) Müslüman, diğer Müslümanların dilinden ve elinden zarar görmediği kişidir. (Kamil) mümin de, insanların canları ve malları hususunda kendisinden emin olduğu kişidir."¹¹

Bir insana dil ile verilen zararların başında gıybet gelmektedir. Peygamberimiz de bu hadis ile gerek gıybet ederek ve gerek başka türlü, dili ile Müslümanlara zarar veren, onları arkalarından çekiştirip dedikodularını yapan Müslümanların Allah ve Resulü nezdinde diğer Müslümanların faziletine sahip olamayacaklarını çok veciz bir şekilde ifade buyurmuşlardır. Nitekim konu ile ilgili başka bir hadislerinde Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır:

"Kim Müslüman kardeşinin ırzını korursa, kıyamet günü Allah, onun yüzünden ateşi çevirir."¹²

⁹ Ebu Davud, Edeb 40. No:4236.

¹⁰Ebu Davud, Edeb 46. No: 4893; Tirmizi, Hudud 3, No: 1426); Buhari, Mezâlim 3, İkrâh 7; Müslim, Birr 58. No: 2580)

¹¹ Tirmizî, İmân, 12. No. 2627.

¹² Tirmizî, Birr, 20. No:1932.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken diğer önemli bir husus da şudur: Gerek su-i zan ve özellikle gıybet ve dedikodu, toplum için öyle tehlikeli ve yıkıcı davranışlardır ki, bunları sadece işlememek Müslümanları sorumluluktan kurtarmamaktadır. Özellikle gıybet ve dedikoduyu dinlemek ve yapılmasına seyirci kalmak da Müslüman'ın davranışı değildir.

Cenab-ı Hak müminin özelliklerini sayarken:

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

"Onlar ki, faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler"¹³ buyurmaktadır. Zira Müslüman, diğer bir Müslüman kardeşine herhangi bir şekilde kötülük yapılmasına seyirci kalmaz.

Nitekim Hz. Peygamber Müslümanları şu şekilde uarmaktadır:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كِلَاهُمَا عَنْ فَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ - وَهَذَا حَدِيثٌ أَبِي بَكْرٍ - قَالَ أَوَّلُ مَنْ بَدَأَ بِالْخُطْبَةِ يَوْمَ الْعِيدِ قَبْلَ الصَّلَاةِ مَرْوَانُ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ الصَّلَاةُ قَبْلَ الْخُطْبَةِ . فَقَالَ قَدْ تَرَكَ مَا هُنَالِكَ . فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ أَمَا هَذَا فَقَدْ فَصَى مَا عَلَيْهِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ » .

"...Ebu Said el-Hudri'den rivayet edildiğine göre Mervân bin el-Hakem, Medine-i Münevvere valisi iken, bir bayram günü minberi (namazgâha) çıkarttı. Sonra bayram namazından önce hutbe okumaya başladı. Bunun üzerine bir adam;

-Ya Mervan! Sen sünnete muhalefet ettin. Bugün minberi (Mescidden namazgaha) çıkarttın. Halbuki minber (bayram namazı için mescidden namazgaha) çıkarılmazdı ve sen bayram namazından önce hutbeye başladın. Hâlbuki hutbe bayram namazından önce okunmazdı (namazdan sonra okunurdu), dedi. Bunun üzerine Ebu Said el-Hudri,

- Bu adam kendisine düşen görevi ifa etti. (Çünkü) ben, Rasulüllah (s.a.s.)'dan işittim. O, buyurdu ki;

- "Kim bir münkeri (dine akl-i selime uygun olmayan bir şeyi) görüp de onu eliyle değiştirmeye gücü yetiyorsa eliyle değiştirsin. Eğer gücü (buna) yetmiyorsa dili ile değiştirsin. (Buna da) gücü yetmiyorsa kalbiyle değiştirsin ve kalp ile değiştirmek iman (meyvesinin) in en zayıfıdır."¹⁴

Sonuç Olarak

Müslümanlar arasında su-i zan, dedikodu ve gıybetin yaygınlaşması, toplumsal ve aynı zamanda manevî bir felâket olarak kabul edilmelidir. Zira toplumu ayakta tutan en önemli hususlardan biri birlik ve beraberliktir. Bunu sağlayan en güçlü bağ ise, iman birliğine dayalı sevgi ve bunun sonucu olarak oluşan karşılıklı hak-hukuka saygıdır. Bu İslâmî sevgi bağının ve toplumun birlik ve beraberliğinin en büyük düşmanı toplum fertleri arasında kin ve nefretin yayılmasıdır. Kin ve nefreti körükleyen ve bunun toplum tabakaları arasında çoğalmasına yol açan en önemli sebeplerin başında su-i zan, dedikodu ve gıybetin pervasızca yaygınlaştırılması gelir.

Bu durum karşısında, her Müslüman, diğer Müslüman kardeşi hakkında su-i zan, dedikodu ve gıybet yapmaması gerektiğini bilmeli ve bunun Müslümana ne derece zararlı olduğunu gücünün yettiği; sözünün geçtiği herkese anlatmalıdır. Müslüman kişi, ancak bu durumda sorumluluğunun gereğini yerine getirmiş, Allah ve Resulü'nün rızasını kazanmış olur.

¹³ Mü'minûn 23/3.

¹⁴ İbn Mace, Fiten, 21. No: 4013.